

PAPER DETAILS

TITLE: DEMOKRATİK KÜLTÜR VE MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİ: TÜRKİYE ON SEKİZ YASINDAKİ MİLLETVEKİLLERİNE HAZIR MI?

AUTHORS: Yasemin MAMUR ISIKÇI

PAGES: 523-553

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/273738>

DEMOKRATİK KÜLTÜR VE MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİ: TÜRKİYE ON SEKİZ YAŞINDAKİ MİLLETVEKİLLERİNE HAZIR MI?

Yasemin MAMUR IŞIKCI*

ÖZ

Günümüzde siyaset sahnesinde milletvekili seçilme yaşının da onsekize düşürülmesine ilişkin söylemler gündeme gelmiştir. Kuşkusuz, hem seçme hem seçilme hakları için asgari yaş sınırlarının daha aşağılara çekilmesi siyasi katılımı artırma amacına yönelik daha özgürlükçü ve demokratik uygulamalar olarak görülmelidir. Ama kanımızca bu tür uygulamaların hayata geçirilebilmesi için de temel koşul, güçlü bir demokrasi kültürünün varlığıdır.

Bu bağlamda, bu makalede, demokrasi ve demokratik kültür konuları genel özellikleri ile ortaya konulduktan sonra, Türkiye'nin demokratik kültürü üzerine kısa bir değerlendirme yapılmış, ardından da bireylere demokratik kültür edindirme süreçlerinin işlevselliği ele alınmıştır. Çalışma sonunda, Türkiye'de demokrasi kültürünün edinileceği kurumlar ve süreçlerin sağlıklı işlemediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Demokrasi, demokrasi kültürü, seçilme yaşı, çocuklar

523

DEMOCRATIC CULTURE AND PARLIAMENTARY ELECTION ADEQUACY: IS TURKEY READY FOR EIGHTEEN YEAR OLD LEGISLATORS? Abstract

There is a new regulation in Parliament's agenda concerning the age to be lowered to 18 to enter to the parliament. Of course, both for the rights of selection and draw down of the minimum age more for voting rights should be seen as more liberal and democratic practices with the aim to increase political participation. But in our opinion, the basic requirement to the implementation of such practices is the existence of a strong culture of democracy.

In this context, this article put forward general characteristics of the democracy and democratic culture issues, then a brief assessment made about the democratic culture of Turkey, after all the functionality of the individual democratic culture acquirement process are discussed. At the end of the study, it has reached the conclusion that the organizations in the democratization of Turkey and processes of democracy are not functioning healthy.

Key words: Democracy, democratic culture, age of selection, children

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yasemin.mamur@giresun.edu.tr

1. GİRİŞ

Siyasi hayatta iktidarlar seçimler sayesinde meşruiyetlerini sağlarlar. Nitekim seçmen kitlesi seçimler yolu ile seçtikleri kişilere kendileri adına siyasi karar alma hakkını devrederler. Bu bakımdan “ seçmek ve seçilmek” temsili demokrasinin temel sorun alanlarından biridir. Demokrasi mücadelesi de bir bakıma bu ana eksen etrafında gelişmiştir. Önceleri krala, feodal beylere, monarklara ait olan yönetme yetkisi bu mücadeleler sonunda “halkı temsil eden ve halk tarafından seçilen vekillere” devredilmiştir.

Günümüzde seçme ve seçilme hakkı tüm demokratik ülkelerde kabul görmüş olmakla birlikte her iki hak konusunda her ülke toplumsal ve siyasi kültürüne bağlı olarak farklı ölçütlere göre kısıtlamalar getirmiştir. Belirtmek gerekir ki seçme ve seçilme yeterliliğini belirleyen en temel kısıtlama da asgari yaş kıstasıdır. Bununla birlikte, özellikle son dönemlerde hem liberal demokratlar hem de muhafazakar demokratlar seçmen yaşı üzerinde bu kısıtlamaları vatandaşlık haklarının ihlali olarak görmeye başlamışlardır (Yavaşgel,t.y). Gerçekten de örneğin ABD ve AB ülkelerinde seçmen yaşı 18 olarak belirlenmiştir.

524

Bu bağlamda Türkiye’de de 1982 Anayasası’nda yirmibir olan oy kullanma yaşı 1987 yılında yirmi ye ve nihayetinde 1995 yılında yapılan değişiklikle de onsekize düşürülmüştür. 1982 Anayasası’nda otuz olan milletvekili seçilme yaşı da 2006 yılında kabul edilen 5551 sayılı yasa ile yirmibeşe düşürülmüştür. Dahası milletvekili seçilme yaşının onsekize düşürülmesine ilişkin yeni bir düzenleme de siyaset gündemindedir. Gerçekten de örneğin, Almanya, Norveç, Portekiz, Hollanda, İspanya, İsveç, Danimarka, Finlandiya, Avusturya, Avustralya gibi ülkelerde seçilme yaşı 18’dir.

Kuşkusuz, hem seçme hem seçilme hakları için asgari yaş sınırlarının daha aşağılara çekilmesi siyasi katılımı artırma amacına yönelik daha özgürlükçü ve demokratik uygulamalardır. Ama kanımızca bu tür uygulamaların hayata geçirilebilmesi için de temel koşul, güçlü bir demokrasi kültürünün varlığıdır.

Nitekim; Siyasal sistem içinde karar alma süreci yönünde temel pratikleri içinde barındıran siyasi kültür, bireyin davranışlarını daha çocukluktan sosyalizasyon (socialisation) süreci aracılığı biçimlendirmeye başlar (Yavaşgel, t.y).

Bu bağlamda, bu makalede bireylere daha ailede ve okulda edindirilmesi gereken demokratik kültür ve bilinç durumunun ülkemiz açısından bir değerlendirmesi yapılacaktır. Ancak böyle bir değerlendirmeye geçmeden önce “demokrasi ve demokrasi kültürü” kavramlarının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

2. Demokrasi Kavramı ve Olgusu

Demokrasi kavramı, Eski Yunanca’da “halk” anlamına gelen “demos” kelimesiyle “otorite” anlamına gelen “kratos” kelimelerinin birleştirilmesinden oluşur, halkın kendi kendini yönetmesi, yönetim düzeninde halk iradesinin ağır basması veya yönetimin halk tarafından denetlenmesi (Meydan Larousse, 1987: 514) anlamına gelir.

Pek çok kaynakta dünyada ilk demokratik yapılanmaların Antik Yunan sitelerinde ortaya çıkmış olduğu ifade edilmektedir. Bu sitelerde 20 yaşını doldurmuş erkekler meclisi oluştururdu. Halk savaş ilanlarına, iç ve dış politikanın belirlenmesine, kanunların yapılmasına ve yapılan kanunların uygulamaya konulup konulmadığını denetlemeye yetkiliydi. Ne var ki, gerçekte Yunan demokrasisi, bir azınlık demokrasisiydi. Çünkü yabancılar, kadınlar ve köleler demokratik hak ve özgürlüklerden yararlanamazlardı (Tanilli, 2007: 28).

Sartori de Yunan demokrasisinde bugünkü anlamda bir özgürlüğün söz konusu edilemeyeceğini savunur. Sartori (1996) Antik Yunan demokrasilerinde özgürlüğün topluma mal edildiğini bu nedenle de kişiye bireysel korunma alanı ve bağımsızlık sağlamadığını ifade eder. Aynı şekilde Mayo (1964)’ da; Atina’daki demokrasi uygulamasında, site ya da devlet çıkarlarının, bireysel çıkarlardan daha önde geldiğini ve bunun da vatandaşlar arasında doğal karşılandığını belirtmektedir

Sartori’nin belirlemesinden hareketle demokrasinin tarihine feodalite ve feodal dönem Avrupasının temel özellikleriyle başlamak daha doğru olur. Bölünmüş güçlerden oluşan feodalitede toplum, büyük toprak sahipleri ‘senyör’(lord)ler, küçük toprak sahipleri ‘vassal’lar ve toprağa bağlı köylüler (serf) den oluşan eşitiz bir yapıya dayanmaktadır. Güçlü merkezi krallıkların bulunmadığı bu düzende feodal beyler sahip oldukları toprakların bir kısmını kendilerine bağlı vassallara vermekte, bunun karşılığında da onlardan vergi ve asker almaktadırlar. Vassallar, böylece, hem ekonomik hem de askeri olarak senyörlerine yardım ettikleri gibi aynı zamanda

kurullara katılırlardı (Bloch, 1993: 192, akt. Bilge,2011: 50). Feodalizmin bu anlaşmalarda ortaya çıkan en önemli özelliği de bir bakıma, bu lord ile vassal arasındaki “karşılıklılık sözleşmesi” dir. Bu durum sık sık karışıklıklara, siyasi istikrarsızlık ve savaşımlara neden olduysa da, bugünkü anlamda anayasal hükümet anlayışı, feodalizmin mukaveleye dayalı bu özelliğine bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Sander, 1992, akt. Bilge,2011:50)

Ne var ki Avrupa’da ticaretin ve kentlerin gelişmesi, köylü ve serflerin de bu kentlere yerleşmeye başlaması, feodaliteyi sona erdiren temel etken olmuştur. Ticaret ve kentleşmenin artmasıyla ortaya çıkan burjuva sınıfı, ticaretini güvence altına almak için güçlü bir devlete ihtiyaç duymaya başlayınca bu devletin karşısında gördüğü kilise ve aristokrasiyi halkın da desteğini alarak tasfiye etmiştir (Sander, 1992, akt. Bilge,2011:50). Böylelikle burjuvazi, feodaliteyi yıkıp yerine merkezi devleti koyarken aynı zamanda beraberinde kapitalizm ve liberalizmi de getirmiştir. Böylelikle, sınırlı devlet, anayasal yönetim, çoğulculuk, bireycilik, özgürlük, ilkeleri üzerinde yükselen liberal ideoloji Batı demokrasilerine giden yolun temel taşı olmuştur.

Demokrasi üzerinde yapılan tüm tartışmalara rağmen halen karmaşıklığını koruyan bir kavramdır. Marshall (1999:140)’ın da belirttiği gibi demokrasiyle ilgili tanım yapan eserlere bakıldığında ilk ortaya konulan şey, bu kavramın belirsizliğidir. Bu nedenle demokrasi, günümüzde en çok tartışılan kavramların biri olmayı sürdürmektedir. Saylan’(1998:6)’ ın ifadesiyle demokrasi tarihsel ve kültürel bir süreçtir ve her topluma özgü koşullara göre farklı biçimlerde gelişme göstermektedir. Erdoğan (1999:204)’ da demokrasinin son derece yaygın olarak kullanılmasının onu anlamsızlaştıracak şekilde belirsiz hale getirdiğine dikkat çekmektedir.

Bu nedenle siyasi tarihte belki de en fazla tartışma konusu olmuş olan demokrasi kavramı siyaset teorisyenleri tarafından farklı açılardan ele alınmış ve tanımlanmıştır. Bu tanımlar genellikle demokrasinin ne olduğu, neyi temsil etmesi gerektiği, nasıl olması gerektiği üzerinde odaklanmıştır. Örneğin Özbudun (2007)’a göre demokrasi siyasi gücün kaynağı ve meşrutiyetini temsil etmektedir; siyasi gücün kaynağı da demokrasi ve millettir. Özer (1996: 72) de benzer şekilde, demokrasi kavramını siyasi iktidarın kaynağının halkta olması, devlet yetkilerini kullananların

halkın tercihlerine ve denetimine bağlı bulunmasının anlaşılması şeklinde tarif etmektedir.

Habermas (2005:159) demokrasiyi örgütlenme özelliği açısından ele alır ve toplumun örgütlenme özgürlüğü olarak tanımlar. Touraine (1997:25) demokrasiyi, en fazla sayıda bireye en çok özgürlüğü veren, muhtemel en büyük çeşitliliği tanıyan ve koruyan siyasal yaşam tarzı olarak tanımlar. Kışlalı (2007:239) demokrasiyi, azınlıkta olan grupların haklarına saygı gösterildiği, onlara iktidar olma yollarının açık tutulduğu özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi olarak nitelendirir. Benzer şekilde Kongar (1993)' da demokrasiyi, azınlıkların çoğunluk haline gelebilme hak ve olanaklarının bulunduğu bir çoğunluk yönetimi olarak görür. Ama bu yönetim azınlıkların haklarını baskı altına almamalıdır. Çünkü baskı demokrasi ile bir araya gelemeyecek bir durumdur.

Tanör (1996:296) demokrasiyi “Egemenliğin bir kişi, zümre veya sınıf tarafından belli sınıfların çıkarına kullanılmadığı, serbest ve genel seçimin iktidara gelmede ve iktidardan ayrılmada tek yol olarak görüldüğü ve iktidarın bütün millet adına kullanıldığı, yani demokrasi prensiplerinin hâkim olduğu yönetim şekli” olarak tanımlayarak demokrasinin önemli bir prensibine, seçim ilkesine, dikkat çeker. Popper, (1989:25, akt. Bilge, 2011:25) da demokrasinin asıl belirleyici özelliğinin yönetenlerin kimliği değil, yöneticilerin kan dökülmeden, halkın oyuyla yönetimden uzaklaştırılabilmesine bağlı olduğunu söyleyerek seçim ilkesin ön plana çıkarır.

Demokrasinin diğer önemli bir prensibi “katılım”dır. Schumpeter (1942: 284-285) demokrasiyi, “sadece halkın kendilerini yönetecek olanları kabul ya da reddetme hakkına sahip olması” şeklinde tanımlayarak demokrasinin en önemli konularından olan halkın kararlara katılım hakkını sınırlandırmıştır. Sartori (1996:77)' de "siyasal kararları egemen halk vermez, bu kararlar onlara sunulur. Kanaat oluşturma süreci halktan başlamaz, halktan geçer" diyerek aynen Schumpeter gibi halkı katılım sürecinden dışlamıştır. Rousseau (2004) ise tam tersine demokrasiyi; vatandaşların hem kanun yaptıkları hem de bizzat uyguladıkları bir rejim olarak tanımlayarak katılım konusunu ön plana çıkarır. Ateş (1994:11) de demokrasiyi kişilerin, grupların kendilerini ilgilendiren konularda alınan kararlara katılımlarını sağlayan siyasal düzen olarak tanımlar.

Demokrasinin bir ülkede işlevsel olabilmesi için bir takım unsurların mevcut olması gerekmektedir. Serbest seçimlerle işbaşına gelmiş bir parlamentonun varlığı, yurttaşın siyasal katılımı, siyasal katılmayı olağan sınırları içinde tutabilmek için siyasal partilerin örgütlenebilmesi, iktidarda olan partinin anayasaya ve hukuka bağlılığının sağlanması, yasama-yürütme ve yargı erkleri arasında görev ve yetki paylaşımının yapılması, yargının tam bağımsızlığının sağlanması, temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, azınlıkların haklarının korunması demokrasinin istikrarı için gerekli koşullardır.

Gözütok (2004: 208-210) da demokrasinin özelliklerini ”yurttaş katılımı, eşitlik, politik hoşgörü, azınlık haklarının korunması, sorumluluk, açıklık, düzenli, özgür ve adil seçimler, ekonomik özgürlük, güç istismarının kontrol edilmesi, hakların listelenmesi, seçim sonuçlarının kabul edilmesi, insan hakları, çok partili sistem, hukukun üstünlüğü” şeklinde sıralamıştır.

Halkın egemenliğine dayanan siyasal sistem olarak karşımıza çıkan demokrasinin sahip olması gereken bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar siyasal özgürlükler, hukuk devleti, iktidarın sınırlandırılması, kuvvetler ayrılığı, şeffaflık, laiklik, demokrasi kültürü, sivil toplum ile özgürlük ve yargı güvencesidir.

Öte yandan ; “Demokrasi aynı zamanda toplumsal değerleri ile ilişkisi olan bir kavramdır. Hukuki kurallar, toplumsal kurumlar ve siyasi yapı demokratik sisteme uygun olarak oluşturulsalar bile, ancak toplumsal değerlerle desteklendikleri sürece sağlıklı işleyebilirler. Bu bakımdan demokrasi de kendi sistemine uygun bir birey modeli biçimler, birtakım değerler öngörür ve bireylerden bu değerlerin (öğrenilmesini) ve paylaşılmasını ister” (Ural, t.y: 457)“ Diğer yandan demokratik yönetim şekli, bireylere benimsetmiş olduğu demokratik değer yargıları sayesinde toplumun kültürel dönüşümünü de gerçekleştirir.

İşte toplumda demokrasi hakkında edinilen bilgi, beceri, tutum, davranış ve inançların toplamı toplumda ortak bir demokrasi kültürünün oluşmasını sağlar. Aşağıda demokratik kültürün oluşması için gerekli unsurlar üzerinde durulduktan sonra Türk yönetim sisteminde demokratik kültürün edindirilme süreçleri açısından değerlendirme yapılmıştır.

3. Demokratik Kültür Kavramı ve Olgusu

Demokrasi kültürü; temel demokratik değerlerin bir ülkede toplum tarafından ne ölçüde tanındığı ve kabul gördüğü ile ilgilidir. Demokrasi, sadece politik bir kavram değil, içerisinde demokratik değerleri barındıran ve bireylerin tüm hayatını etkileyen sosyal bir olgudur (Yanıklar- Elyıldırım, 2004) Alan yazında insan haklarına saygı, eşitlik, özgürlük, katılım, uzlaşma, özgür tartışma ortamı, açıklık, hoşgörü, çoğulculuk, farklılıklara saygı, hukuk devleti, sosyal devlet, şiddetten kaçınma, eleştirel düşünme ve ifade etme özgürlüğü gibi değerler, demokratik değerler (Yeşil, 2007 ve Demir, 2010, akt.Çavkaytar,2013) olarak görülmektedir.

R. Dahl (2001) da demokratik inançlar ve kültürün var olmasını demokrasinin varlık koşullarından saymaktadır. Dahl (2001)' a göre “Bir ülkede istikrarlı bir demokrasi olması için vatandaşların ve liderlerin demokratik düşünceyi, değerleri ve uygulamaları desteklemeleri gerekmektedir. Demokrasiye en büyük destek, bu inançlar ve eğilimlerin bir ülkenin kültürüne yerleştirilmesi ve nesillere aktarılması ile sağlanır.

Demokratik kültür ve demokrasi unsurları birbirlerini karşılıklı olarak besler. Bir ülkede demokratik unsurların varlık derecesi ve niteliği o ülke vatandaşları arasında paylaşılan demokrasi kültürünü geliştirdiği gibi, demokratik kültürün gelişmesi de o ülkede ki demokratik unsurların daha sağlıklı ve işlevsel çalışmasını sağlar.

Söz konusu bu unsurların en başında siyasal katılım gelmektedir. Siyasal katılım hem demokrasi sürecinin önemli bir ögesi hem de demokrasi kültürünün bir parçasıdır. Nitekim demokratik ülkelerde siyasal katılım üzerinde durulan ve geliştirilmesi için uğraşılacak önemli bir konudur. “Siyasal katılım, gerek yerel gerekse genel siyasal etkinliklerle yurttaşların farklı biçimlerde hükümet ve siyasal iktidarlar üzerinde baskı oluşturmaları ve de doğrudan siyasal sürece katılarak etki yaratmaya çalışmaları olarak tanımlanabilir” (Güldiken, 1996: 31). Bireyler, yaşamlarını doğrudan ve yakından ilgilendiren kararların alınmasında katkıda bulunmazlarsa giderek kendilerine ve topluma karşı yabancılaşırlar. Bu bakımdan siyasal katılma toplum olarak bir arada bulunmanın da bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Siyasal katılım konusunun başka bir önemli tarafı da bireyleri demokrasi kültürü açısından

eğiten, onların siyasal sosyalleşmesini sağlayan bir faaliyet, bir süreç olmasıdır. Çünkü Mill (2008:85)' in ifadesiyle bireyler “kamu işlerine katılarak kendileri dışındaki çıkarları değerlendirmek, çatışan iddialar karşısında özel kayırcılıklardan başka bir kuralın kılavuzluğunu kabul etmek, her yerde varlık nedeni genel yarar olan ilke ve bilgelikleri uygulamak durumunda kalır...” Bu nedenle vatandaşların toplumsal yaşamın her alanında karar alma süreçlerine dahil edilmesini sağlamak demokrasinin temel sorunlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir ülkede vatandaşlar en başta seçimler yoluyla siyasal yaşamı etkilerler. Ancak siyasal katılım daha değişik şekillerde de gerçekleşebilmektedir. Seçimlerin dışında toplumun siyasal yaşama katılımını sağlayan en temel faktör örgütlenme özgürlüğüdür. Örgütlenme, partiler, dernekler, sendikalar ya da sivil toplum kuruluşları şeklinde olmalıdır. Bu tür siyaset dışı örgütlerin ve kurumların varlığı vatandaşlara kendilerini ilgilendiren sorunları tartıştıkları ve karara bağladıkları bir ortam sağlar. Diğer yandan dernekler, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları toplumdaki bireylerin istek ve ihtiyaçlarını, görüşlerini örgütlü bir baskı gücü halinde devlete iletirler. Böylece toplumun desteğini almış bu örgütlü yapılar hem devletin karar ve eylemlerinin denetlenmesi hem de toplumda sorumluluk ve katılımcılık bilincinin çoğalmasını sağlayarak toplumda demokrasi kültürünü geliştirirler.

Öte yandan, düşünce özgürlüğü, dahası düşüncelerini açıkça ifade edebilme özgürlüğü demokrasi kültürü açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Nitekim düşünceler açıklandığı takdirde bir etki uyandırır ve böylelikle kamuoyu oluşur. Bu nedenle, demokratik ülkelerde de vatandaşlara daha fazla ifade özgürlüğü tanınmaktadır. Demokratik bir ülkenin, kendi fikirlerini çekinmeden ifade edebilen, çevresindeki diğer insanların haklarına da duyarlı olan dürüst, adil cesur ve sorumlu vatandaşlara ihtiyacı vardır. Böyle vatandaşların varlığı da ancak özgür bir düşünme ve tartışma ortamının sağlanmasına bağlıdır.

Dahl da ifade özgürlüğünün demokratik bir ilke olarak önemine dikkat çekmektedir. Dahl' a göre ifade özgürlüğü vatandaşların siyasi hayata etkin olarak katılabilmeleri, hükümetin muhtemel eylemler ve politikaları hakkında daha açık bir kavrayış edinmeleri ve hükümet kararlarını etkileyebilmeleri için gereklidir. “Sessiz

vatandaşlar, otoriter bir hükümdar için kusursuz uyruklar olabilirler, ancak onlar demokrasi için büyük bir felaket olurlar” (Dahl,2001: 101).

Buraya kadar olan açıklamalarla demokrasi ve demokratik kültür konuları genel özellikleri ile ortaya konulmuştur. Aşağıda Türkiye’nin demokratik kültürü üzerine kısa bir değerlendirme yapıldıktan sonra bireylere demokratik kültür edindirme süreçleri ele alınmıştır.

4.Türkiye’de Demokrasi Kültürü

Türkiye’nin tarihini demokratikleşme girişimlerinin tarihi olarak tanımlayan Karpas (1992), Türkiye’de demokratikleşmenin henüz tam olarak başaramadığını ifade etmektedir. Bu durumun Türkiye’de demokrasi için gerekli kültürel ortamın gelişmesinde yaşanan sıkıntıların da payı bulunmaktadır.

Yılmaz (2000:344,345) Türkiye’de demokrasinin gelişmemesini güçlü merkezi yapıya bağlar. Gerçekten de Batı toplumlarında devlet siyasal sistemin bir alt ögesi olarak toplumsal değişimlerden etkilenip şekillenmiş, feodal sistemlerden mutlak monarşilere burjuvazinin güçlenmesiyle de nihayetinde demokratik sistemlere evrilmişken, Osmanlı toplumunda ise padişahla özdeşleşen devlet toplumsal gelişmelere ayak uydurmak yerine toplumsal gelişmeleri siyasal sistemin çıkarları doğrultusunda yönlendirmiştir. Öte yandan aşırı merkeziyetçilik Anadolu halkının toplumsal-siyasal örgütlenme imkanlarını kısıtlayarak halkı tümüyle yönetimin dışına itmiştir. Diğer yandan Osmanlı döneminde halka, vergi verme ve askerlik dışında siyasal sistemle ilişki kurmasına izin verilmemiştir. Böylelikle pasif ve edilgen bir siyasal kültür toplumsal bilinçaltına yerleşmiştir (Mumcuoğlu, 1982). Bu bakımdan Cumhuriyete aktarılan siyasal kültür oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte Cumhuriyet, halkı siyaset alanında alışık olmadığı yep yeni değerlerle tanıştırmıştır.

Güldiken ve Kaya (2004:107)’nin belirlemelerine göre “Cumhuriyet ile ilahi ve geleneksel egemenlik ilişkilerinin yerini, ulusal ve dünyevi bir egemenlik ilişkisi almaya başlamıştır. Ayrıca ümmetten-ulusa, kuldan-yurttaş, şeri/örfî hukuktan-ussal/laik hukuk düzenine geçişin temelleri atılmıştır. Çağdaş bir ulus-devlet ve onun yurttaşlar topluluğunu yaratmayı amaçlayan Cumhuriyet ile, kısa bir zaman diliminde bu amacın sağlanmasına yönelik siyasal, kültürel, hukuksal, ekonomik, sosyal düzenlemeler yaşama geçirilmiştir .”

Ancak Niray (2009)'ın belirttiği üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun sanayi devrimini Batı ile aynı zamanda yaşayamamasının neden olduğu eksikliğe rağmen Türkiye, Cumhuriyetle birlikte demokrasi sürecini yasalarla ve oluşturduğu kurumlarla uygulamaya koymuş, ancak demokrasi kültürünü topluma yerleştirememiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında halkın Cumhuriyetle birlikte kendisine açılan siyasal katılım kanallarını kullanabilecek becerilerden yoksun olmasının da payı vardır. Diğer yandan, Cumhuriyetle henüz yeni tanışmış halkın uzun süre ümmet olarak görülmesini diğer yandan da halk arasında okur-yazarlık oranının düşük olması demokratik değerlerin anlaşılmasında sıkıntı yaratmıştır. Bu nedendir ki Cumhuriyet döneminde ulus bilincinin yaratılması, laiklik okuma-yazma ve kentleşme oranlarının artırılması siyasal bilincin artırılması üzerinde önemle durulan meseleler olmuştur. Demokratikleşme açısından baktığımızda okuma yazma sorunu büyük ölçüde giderilmiş gibi görünse de artan kentleşme oranına rağmen kentli kültürü edinemeyen toplum yapısı ve laiklik ilkesinin oturtulamaması hala önemli sorunlar olarak karşımızda durmaktadır.

Demokrasi kültürü açısından bakıldığında başka bir sorunlu alan da sivil toplumun Türkiye'de yeterince gelişmemiş olmasıdır. Oysa ki özgürlükçü ve demokratik bir niteliğe sahip sivil toplum demokrasinin sağlıklı bir şekilde işleminin ön koşullarından biridir. Bilindiği gibi, Osmanlı toplumunda ekonomik ve siyasal alan, bütünüyle devletin hakimiyeti altındaydı. Bu durum, devlet dışı özerk bir sivil alanın gelişmesi yönünde engel oluşturmuştur. Cumhuriyet döneminde de bu durum hem Osmanlıdan devralınan miras hem de izlenen devletçi politikalar nedeniyle 1950'li yıllara kadar devam etmiştir.

1950'de başlayan çok partili yaşam sivil toplum alanında yeni ve zengin bir dönemi başlatmıştır. 1961 Anayasanın getirdiği özgürlükçü anlayış da sivil örgütlenmelerin sayısı ve çeşidini artırmıştır. Fakat 1970'lerde ortaya çıkan siyasal kutuplaşma sivil toplum kurumlarını da etkisi altına almıştı. Dolayısıyla, ortaya çıkan ideolojik kutuplaşmadan dernekler de sorumlu tutulmuş ve Ordu'nun 1971 Muhtırası ile birlikte dernek kurma hakkı sınırlandırılmıştır (Doğan, 2009).

1980 sonrasında ise ekonomik ve siyasal gelişmelerin sonucu olarak farklı çıkarları temsil eden ekonomik, kültürel ve siyasal nitelikte sivil toplum aktörleri,

kamusal alanda daha yaygın olarak varlık göstermiş olsalar da Türkiye’de, sivil toplum hala ciddi eksikliklere sahiptir. Mevcut sivil toplum kuruluşları Çaha’nın belirlemesiyle devlete bağımlı, ondan korkan ve uyumlu olmaya çalışan, oligarşik, otokratik yapılar içeren ya da cemaatçi özelliğinden dolayı rüşünü henüz ispatlamış durumda değildir (Çaha 2004: 192-198)

Diğer yandan artan kentleşme oranlarına rağmen bir türlü kentli kültürünün oluşturulamamış olması ve devlet himayesi geleneğinin terk edilememesi de sivil toplumun gelişmesinde en önemli engeller olmuştur. Bayhan (2002)’a göre Türkiye’ de, sivil toplum örgütleri, Batı toplumlarındaki yapılanmadan farklıdır. Büyük çoğunluğu kentlerde yaşayan, ancak kentli kültürünü edinemeyen, yani kentlileşemeyen bir toplum yapısında, demokrasi kültürü de gelişmemektedir. Tarihi geleneğindeki paternalist yani, “devlet baba” anlayışı ile her şeyi devletten bekleme kültürü, demokrasinin ve sivil toplumun gelişmesini zorlaştırmaktadır.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarla demokrasi kültürünün gelişmesi bakımından özellikle merkezîyetçilik, siyasal katılım ve sivil toplum alanlarında yaşanan sorunlar üzerinde durulmuş ve ülkemiz demokrasi kültürü kaba hatları ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Siyasal sistem içinde yer alan siyasal kültür, bireyin davranışlarını daha çocukluktan “socialisation” süreci aracılığı biçimlendirmeye başlar. Ural (t.y.)’ın belirttiği gibi toplumsal değerleri ile ilişkisi olan bir kavram olarak demokrasiler toplumsal değerlerle desteklendikleri sürece sağlıklı işleyebilirler. Bu bakımdan demokrasi de kendi sistemine uygun bir birey modeli tasarlamak ve yetiştirmek zorundadır.

Bu bağlamda, bu makalede demokratik kültür ve bilincin bireylere kazandırma süreçleri ile ilgili olarak ülkemiz açısından bir değerlendirmesi yapılacak bu süreçlerin işlevselliği sorgulanacaktır. Çalışmanın sonunda ise gündeme gelen milletvekili yaşının düşürülmesi konusu bireylerin demokrasi kültürünü edindirilmesi ve benimsetilmesi bağlamında değerlendirilmiştir.

5. Türkiye’ de Demokratik Kültür Edindirme Süreçleri

Demokrasi, toplumsallaşma sürecinin daha başında iken, sosyal çevre ile etkileşim halinde öğrenilip geliştirilen ve nesillere aktarılan bir olgudur. Bu bakımdan

demokrasi bilincinin ve tecrübesinin daha çocukluğun ilk yıllarında girilen sosyal çevreler ve öğrenme ortamlarında bireye edindirilmesi, öğretilmesi ve benimsetilmesi gerekmektedir.

Demokrasi kavramının erken yaşlarda benimsenmesi ve yaşamın bir parçası haline gelmesi çocukların gelecekte demokratik bireyler olmalarını kolaylaştırmaktadır (Soydaş ve Güven (2009: 64) Demokrasi kültürü, öncelikle ailede, okulda, işyerinde ve diğer sosyal örgütlerde kazanılır (Uygun, 1996: 48). Dolayısıyla bu konu çalışmada on sekiz yaşına gelmiş olan bireylerin milletvekili olma yeterliliğini demokratik hazırlık açısından ele alınmıştır. Bu yaşa gelmiş olan bireylerin demokrasi bilinci ve becerilerini edinebilecekleri sosyal ortamlar ülkemizde aileden sonra, okul, çocuk meclisleri, dernekler ve sosyal medya gibi görünmektedir. Bu nedenle bu çalışma sadece bu ortamlarda edinilen demokrasi tecrübeleri ile sınırlandırılmıştır.

5.1. Aile Ortamı

Demokratik düzenin en iyi şekilde sürdürülebilmesi için demokratik değer ve tutumların, inançların toplumsal olarak içselleştirilmesi ve yaşam biçimi haline getirilmesi gerekmektedir.

Demokratik bir yönetim biçimi demokratik kişiliklerin var olması ile yakından ilişkilidir. Demokratik kişilikler, edilginlikten etkinliği, geçmişten geleceği ayırabilen özne bireyleri ifade eder (Touraine 1997:186). Bu nedenle toplumu oluşturan bireylere yetişkin olduklarında demokratik tutumlar geliştirebilmeleri için küçük yaşlardan itibaren demokrasi kavramının öğretilmesi ve benimsetilmesi gerekir.

5.2.Eğitim Kurumları ve Ortamı

Eğitim, özgür bir toplumda demokratik yaşama bilincini uyandırarak o toplumda halkın tümüyle demokratik yaşama uyum sağlamasını ve aslında demokratik yaşam kültürünü oluşturmasını sağlar. Çünkü eğitim siyasal gelişmeyi hızlandıran en önemli faktörlerden birisidir (Türkoğlu, 1996: 145). Öte yandan, demokrasiyi özümseyecek ve gelecek nesillere aktarabilecek bireylerin yetiştirilmesi ancak eğitim sayesinde mümkün olmaktadır.

“Eğitim sürecinin işleyişi demokratik olmadığı zaman, bir içerik ögesi olarak demokrasinin öğrenilmesi de olanaksızdır” Demokrasi bilincinin toplumlara tam olarak yerleştirilememesinin sebebi “demokrasinin ‘anlatılan bir olgu’ olmaktan öte, ‘yaşanılan bir süreç’ olduğu gerçeğinin göz ardı edilmesidir” (Şimşek, 2000: önsöz). Bu noktada okullar, demokrasi kavramının öğretilip yaşatılabileceği ortamlar olarak ön plana çıkmaktadır. Çünkü okullar, yetenekleri ve becerileri geliştirip, okuma yazma ve bilgi transferi yaparken aynı zamanda, toplumun kültürü ve geleneklerini de bireylere benimsetirler (Beetham ve Boyle, 1998). Bu bakımdan okullar öğrencilerine, demokratik bir yaşamın devam ettirilmesi ve güçlendirilmesi için demokrasiyi ve demokrasiye özgü ilke tutum, değer ve uygulamaları öğretmek, kazandırmak durumundadır. Okullar, demokrasi hakkında sadece kavramsal bilgi veren kurumlar değil, demokrasi uygulamalarının yapıldığı, yaşayarak öğrenildiği ve çocukların bundan sonraki yaşamlarında demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak sürdürebilmelerini (Kıncal ve Işık, 2003: 55) sağlayacak kurumlar olmalıdır. Doğanay ve Sarı (2004)’ da okulların çocukları demokratik sürece aktif katılan bireyler olarak yaşama hazırlayabilmesi için demokrasinin içerik olarak öğretildiği değil, yaşandığı sınıf ve okul ortamlarına sahip olması gerektiğinin altını çizmektedir. Gerçekten de demokrasi, Apple ve Beane (1995)’in belirttiği gibi demokrasi “demokratik deneyimler” içinde öğrenilir. Bu yönüyle okul, demokrasi uygulamasının yapıldığı en önemli ortamlardan biridir.

Eğitim hayatının uzunluğu aynı zamanda siyasal politikalarla iç içeliği dikkate alındığında demokratik kültür açısından bireylerin yetiştirilmesi konusunda okul ortamı belki aileden bile daha önemli hale gelmektedir. Bu bakımdan eğitim müfredatlarının demokratik değerlere uygun olarak hazırlanması, eğitim programlarının demokratik ölçütlere göre yürütülmesi, öğretmenlerin demokratik tutum içinde olmaları, eğitim hakkında herkese eşit fırsat tanınması, ayrımcılık yapılmaması, eğitim politikalarının hazırlanması ve yürütülmesinde bireylere ve çocuklara söz hakkı tanınması, eğitim kurumlarında karşılıklı saygı ve hoşgörü ortamının geliştirilmesi gibi pek çok konu okullarda demokratik kültürün geliştirilmesi

bakımından ön plana çıkmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar göstermektedir ki, eğitim ortamı demokrasiyi yaşatacak özelliklerden yoksundur¹.

Okullarda demokrasinin uygulama alanı yaratılarak öğrencilerde demokrasi bilincini geliştirmek ve öğrencileri, hayatlarının her alanında demokrasiyi kullanan bireyler olarak yetiştirmek amacıyla Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi, hayata geçirilmiştir. Demokratik ilke ve değerlerin yaşanılarak öğretilmesini sağlamak için, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi (DEOMP) 2003-2004 öğretim yılında pilot olarak belirli il ve okullarda, 2004-2005 öğretim yılından itibaren tüm ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında uygulanmaya başlanmıştır. ² Öğrencilerin okul çağlarında seçme- seçilme, oy kullanma ve demokratik katılımı uygulaması olarak görmelerinin, bilinçli bir seçmen olma ve yönetime katılma davranışı kazanmalarında etkili olacağı konusunda beklentiler olsa da Projenin algılanması, uygulanması, yürütülmesi konusunda yaşanan sıkıntılar ³ bu yönde kazanımların olmasını engellemektedir. Bu meclis kararlarının da tavsiye niteliğinde olması bir sorun teşkil etmektedir.

Çocuğun kendini ifade etme hakkına en fazla sahip olduğu alan eğitimidir. Çünkü çocuğun hayatının büyük bir bölümü eğitim ortamında geçmekte dolayısıyla kendilerini en fazla eğitim alanı ilgilendirmektedir. Bu nedenledir ki çocukların ders müfredatlarının, ders kitaplarının sınav sistemlerinin belirlenmesinde söz sahibi olma daha da ötesi bu tür politikaların oluşturulmasını etkileyebilme gücüne sahip olabilmeleri gerekir. Türk eğitim sisteminde öğrencilerin katılım hakkını düzenleyen bir takım yasal düzenlemeler vardır. Ancak ne var ki bu düzenlemeler eğitim alanında katılım yoluyla çocukları özgürleştirme ruhundan uzak, göstermelik düzenlemelerdir⁴

¹ Bkn. Aydoğan ve Kukul (2003), Çankaya, Seçkin (2004) Zencirci (2003) Kepenekci (2003) , Ceylan (2003) Uslu (2003), Kaldırım (2003), Akpınar ve Turan (2004), Toper (2007), Yalçın (2007), Yağan (2010) Hemde (2010), Mamur Işıkcı (2013)

² Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2004), bu projenin amacını şu şekilde açıklamaktadır: “Cumhuriyetimizin demokrasi ile güçlendirilmesi; öğrencilerimizde yerleşik bir demokrasi kültürünün oluşturulması, hoşgörü ve çoğulculuk bilincinin geliştirilmesi, kendi kültürünü özümsemiş, millî ve manevî değerlere bağlı, evrensel değerleri benimseyen nesillerin yetiştirilmesi; öğrencilere seçme, seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılması; katılımcı olma, iletişim kurabilme, demokratik liderliği benimseyebilme ve kamuoyu oluşturabilme becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır.”

³ Bkn. Biçer (2007) Doğan (2008), Yılmaz ve Yıldırım (2009)

⁴ MEB İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nin amacı ve ilkelerini düzenleyen 5. ve 6. maddelerinde, “öğrencilerin okul hayatına mümkün olduğu kadar geniş ölçüde katılımının sağlanması”, öngörülmektedir. Bu amaç ve ilkeleri hayata geçirmek ve öğrencilerin kendilerini etkileyen, kendilerini ilgilendiren kararlara katılmalarını sağlamak üzere değişik kurulların kurulması öngörülmektedir.

Diğer yandan Türkiye’de eğitimin demokratikleşmesini engelleyen en önemli nedenler “eğitim hakkından yararlanmada eşitsizlik” ve “eğitimin piyasaya açılması” olarak ön plana çıkmaktadır. Kabul etmek gerekir ki, sosyal sınıf ve gelir dağılımındaki eşitsizlik her zaman, eğitim hakkını belirleyen temel etkenler olmuştur. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin sonucu olarak eğitimde, özel okullar ve devlet okulları ayırımına dayanan ikili bir yapı ortaya çıkmıştır. Özel okullar, gelir durumu yüksek aile çocuklarına daha nitelikli bir eğitim verirken, yoksul çoğunluğun gittiği devlet okulları, “ azalan kaynaklar, bozulan eğitim şartları ve kalabalık sınıf mevcutları (Gök, 2004)” nedeniyle nitelik kaybına uğramışlardır. Bunun yanında eğitimde eşitsizlik sorunu giderek çocukların eğitim hayatını terk etmelerine neden olmaktadır⁵

Eğitim alanında yaşanan sorunlardan bir başkası eğitimde eşitlik ilkesini zedeleyecek sonuçlar doğuran eğitimin piyasalaşması sürecidir. “Kapitalizmin dönemsel ihtiyaçlarına paralel olarak eğitim sistemlerinde çeşitli biçimlerde hayata geçirilen neoliberal politikalar, eğitime ilişkin algıları ve kurumları tamamen değiştirmiştir (Demirer, 2012: 167)”.Tarihsel kökeni itibarıyla kamusal bir hizmet olarak üretilen ve sunulan eğitim, “iyi eğitim” ölçüsünden (Ural, 2012: 72) tamamı ile uzaklaştırılmıştır. İyi eğitim beklentisi için de olan vatandaş da, çareyi özel okullarda ve özel dershanelerde aramaktadır. Özel okullar ve özel dershaneler de sosyo-ekonomik açıdan yetersiz olan ailelerin çocukları aleyhine, eğitimde zaten mevcut olan eşitsizliği daha da artırmaktadır.

5.3.Yerel Yönetimler ve Çocuk Meclisleri

BM Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşme’nin uygulanmasına ilişkin hükümet düzeyindeki uygulamalar da dahil olmak üzere çeşitli düzeylerdeki politikaların belirlenmesine çocukların katılması yönünde önerilerde bulunmakta ve devletlerden, çocukların görüşlerinin nasıl, hangi yollardan öğrenildiği, çocuklarla nasıl görüşüldüğü ve çocukların dile getirdikleri şikayetlerin yasal düzenlemelerde, politikalarda ve yargı kararlarında nasıl dikkate alındığı konularında bilgi istemektedir (Hodgkin ve Newell, 1998: 154-164).

⁵ TUİK’in çalışan çocuklar hakkında yaptığı araştırmanın sonuçları da ekonomik eşitsizliklerin çocukların okulu terk etmesine yol açan en önemli faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim TUİK’e göre çalışan çocuklar arasından okula devam etmeyenlerin % 20’si okul masraflarını karşılayamadığı için okuldan ayrılmaktadır (TUİK, 2007).

Komitenin bu görüşünü yaşama geçirmek için Türkiye’de özellikle 2000’li yılların başından itibaren yerel yönetim teşkilatlarında çocukların kent yönetiminde söz sahibi olabilmesi ve yönetime aktif olarak katılabilmeleri amacıyla çocuk meclisleri kurulmaya başlanmıştır (bkn. İzmir Çocuk Meclisi Çalışma Yönergesi Md.5)

Hiç kuşkusuz, çocukların yerel düzeydeki kararlara katılımlarının sağlanması bakımından bu tür oluşumların ortaya çıkması sevinçle karşılanılması gereken çalışmalardır. Ancak, çocuk meclislerinde daha seçim ve seçilme aşamasında demokrasiyle bağdaşmayan, eşitlik ilkesine ters düşen kısıtlamalara gidildiği görülmektedir. Örneğin İzmir Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi’nin oluşumunda “Büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe milli eğitim müdürlükleri tarafından, kendilerine bağlı okullar arasından, en fazla öğrenci sayısına sahip 3 okulu temsilen 1 kız ve 1 erkek öğrencinin belirleneceği (İzmir Kent Konseyi Çocuk Meclisi Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönerge, Md.9/a)” hükmü bu üç okul dışında kalan diğer okullara mensup çocukların temsiliyeti sorununu doğurmaktadır. Diğer yandan üyelerin seçimle değil de milli eğitim müdürlükleri tarafından belirlenmesi de meclislerin kuruluş amacı ile bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla bu meclislerde demokratik işleyişin ilk adımı olan seçme ve seçilme basamaklarında sorun çıkmaktadır. Buna karşın Ankara Büyükşehir Belediyesi seçme ve seçilme konusunda çok daha demokratik ve katılımcı bir yol yöntem izlemektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi İç Tüzüğü’nde çocuk platformunu “Çocuk Meclisine üye olmak için müracaat eden bütün çocuklar (md.4/b) olarak tanımlandıktan sonra platforma katılan bütün çocukların çocuk meclisi üyelerini seçeceğini (md.17) belirtmektedir.

Meclis üyelerinin seçimi konusunda farklı düzenlemeler olsa da bütün çocuk meclislerinde üyeler kendi aralarından başkanlarını seçmektedirler. Pek çok meclis de çevre, eğitim, sağlık, spor gibi pek çok komisyonlar halinde örgütlenmişlerdir (bkn.Diyarbakır Çocuk Meclisi Yönergesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi resmi web sayfası , Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi İç Tüzüğü) Ancak, bu meclislerde alınan kararların tavsiye niteliğinde olup belediye yürütme organları üzerinde belirgin bir etkiye sahip olmaması bu oluşumların işlevselliğini engellemektedir. Nitekim birçok yerel yönetimin çocuk meclisi mevzuatlarında bu

kararların niteliği ve bu meclislerde alınan kararların akıbetinin ne olacağına bile değinilmemişken Ankara ve İzmir büyük şehir belediyelerinin mevzuatında bu kararların sadece tavsiye niteliğinde olduğu belirtilmiştir (bkn. Ankara Çocuk Meclisi İç Tüzüğü Md 15). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi Yönetmeliği Madde 12). Bu nedenle çocuk meclislerinde alınan kararların büyükşehir belediye meclislerine yeterince taşınmadığını görmek mümkün olmaktadır.

5.4.Sivil Toplum Örgütleri ve Dernekler

Sivil toplum, gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi kaynakları ile yaşayan devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracılık yapma özelliğine sahip örgütlü sosyal bir yapılanmadır (Sarıbay, 2007: 544). Keyman (t.y.) ise sivil toplumu, “Toplumsal sorunlara etkili ve uzun-dönemli çözüm bulma sürecine etkin olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri uygulamaya geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için faaliyet gösteren farklı gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alan” olarak tanımlar.

Sivil toplum devletten ahlaki ve siyasi olarak daha güçlü ve daha belirleyici olduğu durumlarda, demokratik bir işlev üstlenmektedir. Bu anlamda siyaset biliminde, sivil toplumun güçlü ve etkin olduğu siyasi rejimler “demokratik”, sivil toplumun yasaklandığı ya da yok edildiği rejimler “totaliter”, sivil topluma belli derecede özgürlük verilirken, aynı zamanda sivil toplum üzerinde güçlü devlet denetimi talep eden rejimler ise “otoriter” olarak sınıflandırılmaktadır (Keyman, 2009’dan Akt. Aslan,2010). Sivil toplum devlete karşı bireysel özgürlük alanlarının genişletilmesi açısından önemlidir. Sivil toplumun yokluğunda demokrasinin sürdürülmesinde ve güçlendirilmesinde büyük sorunlar yaşanacağı öngörülmektedir.

Türkiye’de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını, bağlı oldukları hukuki düzenlemelere göre, dernekler, vakıflar, meslek örgütleri (odalar, borsalar, birlikler, sendikalar) ve kooperatifler olarak sınıflandırmak mümkündür. Türkiye’de Sivil toplum kuruluşlarının büyük bir kısmını (%94,8) dernekler geri kalanını da vakıflar oluşturmaktadır. Rakamlar derneklerin Türkiye’de sayısal olarak en baskın Gönüllü Kuruluşlar olduğunu göstermektedir (Yeğen vd.,2010:29-30).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ’de “Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler

(Md. 15)” şeklindeki ifadeleri ile, devletleri çocukların toplanma, dernek ve kulüp kurma hakkını düzenlemekle yükümlü tutmuştur. Ülkemizde de çocukların toplanma ve dernek kurma özgürlükleri 5253 Sayılı Dernekler Kanunu ile düzenlenmiştir. Kanun’un 3 maddesi’ne göre “Onbeş yaşını bitiren ayırt etme gücüne sahip küçükler; toplumsal, ruhsal, ahlakî, bedensel ve zihinsel yetenekleri ile spor, eğitim ve öğretim haklarını, sosyal ve kültürel varlıklarını, aile yapısını ve özel yaşantılarını korumak ve geliştirmek amacıyla yasal temsilcilerinin yazılı izni ile çocuk dernekleri kurabilir veya kurulmuş çocuk derneklerine üye olabilirler. Oniki yaşını bitiren küçükler yasal temsilcilerinin izni ile çocuk derneklerine üye olabilirler ancak yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar.”

Görüldüğü gibi kanuni düzenlemede çocukların dernek kurması veya çocuk derneklerine üye olmaları hem vasilerinin izni ile hem asgari yaş koşulu, hem de faaliyet alanı bakımından sınırlandırılmış durumdadır. Ne var ki; Erdoğan (2011:199-200)’ ın da belirttiği gibi, çocuğun görüş oluşturma ve ifade etme yeteneği hakkında yaş sınırı olmamalıdır; Tam aksine çocuklara kendilerini ilgilendiren mekanizmalarda karar alabilmeleri ve görüşlerini ifade edebilmeleri açısından dernek kurma, çocuk klüpleri oluşturma haklarını kullanmalarını engelleyecek sınırlandırmaların giderilmesi bir taraftan da çocuklara bu amaçlar için uygun fiziksel mekan-araç-gereç desteğinin sağlanması önem taşımaktadır.

Çalışan çocukların örgütlenme hakkı 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile belirlenmiştir. Ancak söz konusu kanun en başta kapsam ve getirdiği asgari yaş sınırı açısından, çalışan çocukların önemli bir kısmını örgütlenme hakkından uzak tutmaktadır. Kanun’ na göre On beş yaşını dolduran ve işçi sayılanlar işçi sendikalarına, işveren sayılanlar ise işveren sendikalarına üye olabilir. İşçi sayılmanın ön koşulu da ücret karşılığında İş Kanununa tabi bir işyerinde çalışmaktır. Bu durumda İş Kanunu’nun kapsamadığı kayıt dışı alanda çalışan birçok çocuk sendikalara üye olamayacaktır. Bu durum, özellikle ülkemizin acı bir gerçeği olarak tarım sektöründe mevsimlik fındık, pamuk ve kayısı işçisi olarak bedensel ve zihinsel gelişimlerini engelleyen koşullarda çalışmakta zorunda olan çocukları etkilemektedir. Tarım sektöründe çalışan çocukların sayısının da gün geçtikçe arttığı⁶ göz önünde

⁶ Ekonomik faaliyette çalışan 6-17 yaş grubundaki çocukların istihdam oranı 2012 yılı itibarı ile %5,9’dur. Bu yaş grubundaki istihdam oranı 2006 yılı sonuçlarına göre aynı düzeyde kalırken, çalışan çocuk sayısında 3 bin kişilik

alınarak kayıt dışı alanda çalışan çocukların haklarını koruyabilmek ve sorunlarını ifade edebilmek için örgütlenebilmeleri yönünde çalışmaların yapılması gerekmektedir. Ama bu konu da öncelikle bu olgunun ortadan kaldırılması için gerekli adımların atılması daha önemlidir.

Çalışan çocukların örgütlenme hakkını düzenleyen 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu aynı zamanda üyelik koşulu için getirdiği asgari yaş kısıtlaması bakımından da çalışan çocukların önemli bir kısmını ihmal etmektedir. Kanun' a göre ancak On beş yaşını dolduran çocuklar sendikalara üye olabilirler. Bu durumda on beş yaş altı çalışan çocuklar örgütlenme hakkından mahrum bırakılmaktadır. Ne yazık ki ülkemizde çocukların çalışmasını düzenleyen hukuksal mevzuattaki farklılıklar nedeniyle çocukların çalışma yaşı yasalar eliyle okul öncesi döneme kadar düşürülmüş bulunmaktadır. Bize göre olması gereken, on beş yaş altı çalışmaya izin veren hukuksal mevzuatın örgütlenme hakkı konusunda da paralel bir düzenlemeye gitmesidir.⁷

5.5.Sosyal Medya

Sosyal medya sanal ortamda bilgilerin paylaşımı, fikirlerin tartışılması, politikacı ile vatandaş arasındaki iletişimi artırması, gerektiğinde pasif direniş imkanı sağlaması gibi özellikleri nedeniyle yeni bir kamusal alan olarak görülmektedir.

Nitekim Habermas (2004)' da kamusal alanı, fikirlerin ya da düşüncelerin özgürce dile getirildiği, tartışıldığı, örgütlenme ve eylemlerin özgürce yapıldığı alan olarak tanımlamıştır. Bu bakımdan sosyal medya yeni bir iletişim aracı olmasının yanında aynı zamanda yeni bir kamusal alan olarak ortaya çıkmaktadır. Dahası bu yeni kamusal alanın vatandaşlar arasında politik ilgi ve katılımı artıracak bu nedenle daha

artış gerçekleşmiştir. Çocukların istihdam oranı, 6-14 yaş grubunda %2,6, 15-17 yaş grubunda ise %15,6'dır. Çalışan çocukların %44,7'si (399 bin kişi) tarım, sektöründe çalışmaktadır. Sektör bazındaki sonuçlar, 2006 yılı sonuçları ile karşılaştırıldığında tarım sektörünün istihdam edilenler içindeki payı 8,1 puan artmıştır (TÜİK, 2013) Haber Bülteni, Sayı 13659 Yıl: 02 Nisan 2013

⁷ Çocukların çalıştırılması konusunda ülkemiz hukuksal mevzuatında da farklılıklar dikkati çekmektedir. 4857 Sayılı İş Yasasının 71. maddesinde de çalışma yaşının 15 olarak belirlendiği görülmektedir. 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmaları yasaktır. Ancak yasada "..... 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler." denilmektedir. 4702 sayılı Mesleki Eğitim Kanununda çirak olma yaşı tanımlanırken 19. maddede de "14 yaşını doldurmuş olmak 19 yaşından gün almamış olmak" ifadesi kullanılmıştır. 1593 sayılı Hıfzısıhha Kanunun 170. maddesi de ".....12-16 yaş arasındaki çocuklar günde azami 8 saatten fazla çalıştırılmaz" hükmü ile çalışma yaşını 12'ye kadar düşürmektedir. 4857 Sayılı İş Yasasının 71. maddesinde de "Okul öncesi çocuklar ile okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir". Hükmü ile çalışma yaşı daha da aşağılara çekilmiştir.

olgun bir demokrasi iklimi oluşturacağı yönünde beklentiler mevcuttur. Ancak Papacharissi (2002) ise internetin kamusal alan yaratma düşüncesine daha kuşkuyla yaklaşmaktadır. O'na göre toplumun internete erişme imkanı olmayan kesimi demokrasi sürecinden dışlanacaktır. Diğer yandan hem çevrimiçi politik söylemlerin parçalanmışlığı hem de teknolojilerin var olan kapitalist kültüre eklenmesi nedeniyle yeni bir politik kültür inşa edilememektedir. Karaçor (2009:127)' da İnternet sayesinde halk, istek ve şikâyetlerini birebir görüşmek yerine, internet aracılığıyla dile getirmeye çalıştığından, kamusal alan olgusunun çerçevesinin daraldığını ifade eder.

Diğer yandan Dağtaş (2007:264) da İnternet üzerinden gerçekleştirilen hak arayışları örgütlü bir temele dayanmadığından katılımcı demokrasinin sürekliliği konusunda kuşku yarattığını ifade etmektedir. O'na göre yeni medya katılımcı demokrasiyi geçici ve abartılı olarak artırırken, diğer yandan da aslında apolitikleşmiş bir kitlenin ortaya çıkmasına neden olur. Bu yüzden, İnternet'in kamusal etkileşim ve örgütlülük üzerinde özgürleştirici etkisi ve demokrasi kültürünün gelişimine sağladığı katkılar konusuna kuşku ile yaklaşmak gerekir.

Sonuç olarak sosyal medya her tür enformasyona özgürce ulaşabilen vatandaşların yönetime geniş çapta katılımlarını sağlamaktan çok; teknolojiye ulaşım imkanı ve becerisi olmayan kesimin dışlanması, örgütlenme bilinci yerine apolitizasyon sürecini koyması, enformasyon girdisinde aşırı kişiselleştirmenin yol açacağı hoşgörüsüzlük gibi nedenlerle demokrasi kültürü için çok gerekli olan kamusal alan olgusunun giderek daralmasına yol açmaktadır. Bu durum da bireylerin demokrasi kültürü içinde yetişeceği ortamların sağlanması açısından tehlike oluşturmaktadır. Siyasal katılım konusunda sanal ortamlara ve teknolojiye bel bağlamak yerine bireylerin bir araya geleceği, etkileşim içine girebilecekleri, birlikte hareket edebilecekleri, birlikte seslerini duyurabilecekleri, yüz yüze iletişim kurabilecekleri somut katılım mekanizmalarının ve ortamlarının oluşturulması gerekmektedir. Bu noktada sivil toplumun güçlendirilmesi, çocukların sivil toplumu oluşturan derneklere, sendikalara, vakıflara üye olmalarının kolaylaştırılması, okullarda ve yerel yönetim kuruluşlarında ki katılım kanallarına işlerlik ve işlevlik kazandırılması, ulusal düzeydeki katılım kanallarının çeşitlendirilmesi önem taşımaktadır.

5.6.Çocuk Ombudsmanlığı

“29/6/2012 tarihli ve 28338 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu ile idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak üzere TBMM’ye bağlı kamu tüzel kişiliğini haiz özel bütçeli Kamu Denetçiliği Kurumu kurulmuş olup, 29/3/2013 tarihi itibarıyla şikayet başvuruları işleme alınmaya başlanmıştır” (Kamu Denetçiliği Kurumu Resmi Web Sayfası).

Bununun hemen ardından da çocukların, idarenin uygulamaları karşısında haklarını savunabilmelerini, görüşlerini rahatlıkla ifade edebilmelerini sağlamak ve çocuk haklarının uygulanabilirliğini artırmak amacıyla, 22 Nisan 2014 tarihinde kurum bünyesinde çocuk internet sayfası (www.kdkcocuk.gov.tr) açılmıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu’nun belirttiğine göre çocuklar bu internet sayfası aracılığı ile Kuruma şikâyet ve taleplerini etkili bir şekilde iletebilmişlerdir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2014:127-128)⁸.

Elbette ki şikayet ve talep edebilmek katılım sürecinin önemli birer parçasıdır. İdarelerin işlem ve eylemlerinde meydana gelen aksaklıklar ve siyasi iktidarın politika üretme sürecindeki olumsuzluklar şikayet ve talepler dile getirilebildiği ölçüde fark edilebilir. Bu bakımdan herhangi bir aksaklık ya da olumsuzluğa yönelik talep ve şikayetler bu eksiklik, aksaklık ya da olumsuzlukların giderilmesi yönünde yapılacak faaliyetlerin çıkış noktasını oluştururlar. Bu nedenle Kamu Denetçiliği Kurumu’nun çocuklara yönelik girişmiş olduğu bu faaliyetler, çocukların şikayet ve talep edebilmesinin önünü açması bakımından sevindirici gelişmeler olarak karşılanmalıdır. Bununla birlikte; çocukların, kendileri ile ilgili hizmetlerin yürütülmesi, işlem ve politikaların yapılması sırasında, fikirlerinin alınması, onlara yönelik yürütülen hizmet ve politikaların elverdiğince onların fikirlerine dayandırılması da katılım sürecinin en

⁸ Kamu Denetçiliği Kurumu’ndan elde edilen verilere göre 2014 yılı içerisinde gelen 164 adet başvurudan 59 adedi şikâyet başvurusu olarak inceleme ve araştırmaya alınmıştır. Alınan şikâyetler ağırlıklı olarak Milli Eğitim Bakanlığının görev alanında yer alan eğitim-öğretim konusuna girmektedir. Diğer yandan; çocuklar, okullarının fiziki koşullarının iyileştirilmesi, özellikle okullarında temizliğin sağlanması ve çevre düzenlemelerinin yapılması sosyal ve sportif mekanların oluşturulması, okul yönetimine katılımı ile ilgili taleplerini kuruma iletmislerdir. Çocuğun yaşadığı şehirdeki çevre kirliliğinin giderilmesi, doğanın korunması ile ilgili şikâyet ve talepler (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2014:127-128) de dikkat çekici niteliktedir.

önemli parçası olmalıdır. Böyle bir yaklaşım çocukları, çözüm geliştirmeye odaklayacağı gibi, onları olaylar ve durumlar hakkında değerlendirme yapabilen ve bu değerlendirmeler neticesinde harekete geçebilen, gerektiğinde diğer birey ve kurumlarla işbirliğine geçebilen etkin özneler haline getirir. Çocukları, çözüm üretme, fikir yürütme, olay ve durumlar hakkında sağlıklı değerlendirmeler yapabilme, işbirliği geliştirebilme ve farklı düşüncelere karşı saygı duyma becerileri edindirmeden direkt şikayet mekanizmasına taşımak ufuklarını daraltabilir. Diğer yandan, böyle bir yaklaşım, esas amaçlananın tersine onların kavgacı bir kişilik geliştirmelerine neden olabileceği için çocuk haklarını esas alan bir katılım mekanizması geliştirme amacını yerine getirmeyebilir. Diğer kamu kurum ve kuruluşlarında, okullarda ve yerel yönetim kuruluşlarında ve politik yaşamda karşılığını bulmayan bir şikayet ve talep etme mekanizması, çocukları, sorun tespit edip, çözümü yetişkinlere yılan edilgin kişiliklere dönüştürme potansiyeline sahiptir. Elbette ki şikayet ve talep etmek çocuğun her zaman hakkı olmalıdır ve bu yönde atılmış adımlar sevinçle karşılanmalıdır. Ancak, sorunları görebildiği kadar, bu sorunların çözümüne yönelik düşünce yürütebilen, geliştirdiği çözümleri barışçı yollarla ifade edebilen, bu çözümleri hayata geçirmek için diğer birey ve kurumlarla işbirliği yapabilen, onları etkileyebilen, harekete geçirebilen, bunun yanında kendinden farklı düşünenlere karşı da tahammül gösterebilen, kendisi ile ilgili kararlar alınırken edindiği tüm bu becerileri etkin bir şekilde kullanabilen etkin ve etkili bireyler yetiştirmek hem demokrasinin hem de çocukların manevi bütünlüklerinin gelişmesi⁹ adına daha yararlı sonuçlar doğurabilir.

5.7.Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları

Son zamanlarda bazı kamu ve kuruluşlarının internet sayfalarında çocuklara yönelik sayfalar yapıldığı ve bu sayfalarda direkt çocuklara hitap edildiği çocuklara bu kurumların işleyişi hakkında bilgi verildiği görülmektedir. Örneğin Başbakanlık internet sayfasında “yasama, yürütme, yargı organları, demokrasi, vatandaşlık, seçimler, insan hakları, cumhuriyetin temel nitelikleri, çocuk hakları ile ilgili bilgiler verilmektedir (bkn.Başbakanlık Çocuk Resmi Web Sayfası). TBMM’ nin sayfasında nasıl milletvekili olunacağı, kanunların nasıl yapılacağı anlatılmaktadır (bkn. TBMM

⁹ Nitekim Anayasamızın 5 inci maddesine göre , insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamanın devletin temel amaç ve görevlerindendir (bkn. 1982 Anayasası, md.5)

Çocuk Resmi Web Sayfası) Her ne kadar içeriklerinin çocukların yaş grupları arasındaki farklılıkları dikkate almamaları yönünde eksiklikleri bulunsada, bu tür uygulamalar, çocukları doğrudan muhatap alan, ziyaretçi sayfaları ve e-posta lar yolu ile çocuklarla etkileşimde bulunan, çocukları devlet kurumlarının işleyişi hakkında bilgilendiren sevindirici gelişmelerdir. Bu tür çalışmalarda çocuklar artık kamusal alanda görünür kılınmaya, varlıkları kabul edilmeye başlamışlardır. İdari faaliyetlerin yürütülmesi esnasında bu tür uygulamalara gidilmiş olması demokrasi kültürü açısından düşünülecek olunursa siyasal bilinci gelişmiş bireylerin yetişmesi açısından bundan sonra atılacak adımlar için umut verici tohumlar olarak kabul edilmelidir.

5.8.Politik Yaşam

Özellikle son dönemlerde hem liberal demokratlar hem de muhafazakar demokratlar seçmen yaşı üzerinde bu kısıtlamaları vatandaşlık haklarının ihlali olarak görmeye başlamışlardır (Yavaşgel,t.y.). Gerçekten de örneğin ABD ve AB ülkelerinde seçmen yaşı 18 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de de 1982 Anayasası’nda 21 olan oy kullanma yaşı 1987 yılında 20’ ye ve nihayetinde 1995 yılında yapılan değişiklikle de 18’e düşürülmüştür. Bununla birlikte ülkemizde seçme yaşının on sekiz olması çocukları ciddi bir politik dışlanmaya maruz bırakmaktadır.

Oysa ki Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin uygulanması ve diğer bütün maddelerin yorumlanmasında temel oluşturan ilkelerden biri, “belirli bir görüş oluşturma yeteneğine sahip her çocuğun, kendini ilgilendiren bütün konularda görüşlerini serbestçe ifade edebilmesi, bu görüşlere yaşı ve olgunluk derecesi göz önüne alınarak gereken önemin verilmesidir (Md.12)”. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi taraf devletlere, Sözleşme’nin 12, 13, 14 ve 15inci maddeleri ışığında, çocukların ailede, okulda ve toplumsal yaşamdaki aktif katılımlarını ve kendilerini ilgilendiren kararlarda yer almalarını sağlamak için çaba göstermeleri, bu amaçla yasalara kurallar koymaları, bu kuralların uygulanabilmesi için gerekli önlemleri almaları yönünde önerilerde bulunmaktadır (Hodgkin- Newell, 1998:148).

Sözleşme’yi Birleşmiş Milletlere üye olan bütün ülkeler onaylamış olmasına rağmen çocukların kendileri ile ilgili kararlara katılımlarını sağlayacak ve bu yönde alınan kararlara etki edecek düzenlemeler hala yapılamamıştır. Bu durumun, genel olarak tarihsel süreç içerisinde egemen olan paternalist çocukluk anlayışının “çocuğun

kendine bakabilecek kadar olgunlaşmamış olması ve dolayısıyla kendi seçimlerini yapamayacak olması” varsayımından kaynaklandığı yönünde görüşler mevcuttur. Jonny (2006:20)’ nin ifade ettiği gibi, çocukların politik alandan soyutlanmasının asıl nedeni; toplumun çocukları, hala yetişkinlere ve devlete bağımlı birer birey olarak görmesidir. Bu anlayış çocukların toplumda etkin birer vatandaş olarak katılımını engellemiştir. Günümüzde, toplumsal ve siyasal yaşamda, hala çocukların kendileri ile ilgili kararlarını verebilecek akıl ve yetenekten yoksun olduklarına dair bu yaygın anlayış devam etmektedir.

Söz konusu bu anlayış nedeniyle, Franklin (1993) ’in de, belirttiği gibi, çocuklar kendilerini en yakından ilgilendiren konularda bile karar alınırken yok sayılmaktadırlar. Oysa ki özellikle eğitim ve çevre, enerji gibi konularda alınan kararlar en başta çocukları etkilemekte ve ilgilendirmektedir. Bu nedenle BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından da belirtilen; çocukların ailede, okulda ve toplumsal yaşamdaki aktif katılımlarını ve kendilerini ilgilendiren kararlarda yer almalarını sağlamak için gerekli önlemlerin alınması, gerekli mekanizmaların oluşturulması ve bu konuda anlayış farklılığının yaratılması büyük önem taşımaktadır.

Bizce çocuklar bu yaşlarda ülke yönetimine ve politikaya ilgi duymaya başlamışlarsa ve bu konularda görüş oluşturmuşlarsa, gerek oy kullanma hakkı olsun, gerek görüş ve düşüncelerini politik alanda başka türlü barışçı yollarla açıklama hakkı söz konusu olsun, artık politik eylem ve mekanizmalara katılmaları için on sekiz yaşını beklemeleri gerekmemektedir. Nitekim özellikle lise çağındaki çocukların günümüzde pek çok dernek ve örgüt adı altında bir araya geldikleri ve oldukça politik bir duruş sergiledikleri de görülmektedir¹⁰.

¹⁰ Bunlar arasında Atatürkçü Düşünce Derneği Lise Komisyonları, Anadolu Gençlik Derneği Lise Komisyonu, CHP Lise Komisyonları ve Liseli Genç Umut gibi topluluklar örnek olarak gösterilebilir.

6. SONUÇ

Türkiye’de de 1982 Anayasası’nda 21 olan oy kullanma yaşı 1987 yılında 20’ ye ve nihayetinde 1995 yılında yapılan değişiklikle de 18’e düşürülmüştür. 1982 Anayasası’nda 30 olan milletvekili seçilme yaşı da 17.10.2006 tarihli ve 5551 sayılı kanunla 25’e düşürülmüştür. Dahası milletvekili seçilme yaşının 18’e düşürülmesine ilişkin yeni bir düzenleme de meclis gündemindedir. Ancak, kabul etmek gerekir ki, demokratik rejimlerin devamlılığı söz konusu olduğunda milleti temsil edecek, millet adına karar alacak kimselerin demokratik değerleri ve demokratik kültürü benimsemiş ve demokratik becerileri edinmiş kimseler olmaları gerekir. Demokrasi kültürü ve becerileri Uygun, (1996: 48)’ un belirttiği gibi öncelikle ailede, okulda, işyerinde ve diğer sosyal örgütlerde kazanılır. Çalışmamızda ifade ettiğimiz gibi çoğunlukla hukuki olarak çocukluktan yeni çıkmış olup iş hayatına atılmamış dolayısıyla da demokratik hazırlık süreci henüz tamamlanmamış olan bireyler için eğitim hayatı ve yerel yönetimler demokratik kültür edindirme işlevi açısından yetersizdir. Eğitim ortamı öğrencilerin katılımına yeterince imkan vermediği gibi demokratik eğitimin unsurları olan, özgürlük ve eşitlik ilkelerini de yeterince taşımamaktadır. Ayrıca eğitimde özelleştirme uygulamaları herkes için eşit eğitim imkanını ortadan kaldırmaktadır. Yerel yönetimlerdeki çocuk meclisleri de çoğunlukla biçimsel temsil düzeyinde kalan oluşumlardır. Bu meclislerde alınan kararların tavsiye niteliğinde olması meclislerin işlevsel olmasını engellemektedir. Eğitim hayatında ve yerel yönetimlerde katılım sorunları yaşayan çocuklar talep etmelerine ve hazır olmalarına rağmen oy kullanma sürecinden de dışlanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarında ise ancak belirli faaliyet alanları ile ilgili dernek ve vakıflarda temsil edilebilmektedirler. Çocukların örgütlenme hakkını düzenleyen 6356 Sayılı Toplu Çalışma ve İş Sözleşmesi Kanunu ‘da kapsam ve yaş kısıtlaması nedeniyle çalışan çocukların çoğunu örgütlenme hakkı açısından mahrum etmektedir. Getirdiği sınırsız bilgi ve fikir paylaşımı nedeniyle demokrasi kültürünü geliştireceği ön görülen sosyal medya ortamları da, içinde barındırdıkları hoşgörüsüzlük, yalnızlaştırma, apolitikleştirme, erişim sorunu ve beceri eksikliği nedeniyle teknolojiyi kullanamayan kesimi dışlama gibi tehlikeler nedeniyle bu konuda pek umut vaat etmemektedir.

Görüldüğü gibi, kentleşme, laiklik ve sivil toplum konusunda yaşanan sıkıntılar nedeniyle demokratikleşmenin tam olarak sağlanmadığı ülkemizde demokrasi

kültürünün edinileceği kurumlar ve süreçler de sağlıklı işlememektedir. Kanımızca yeterli bir demokratik hazırlık sürecinden geçmemiş dolayısıyla demokratik bilinç ve becerileri edinememiş bireylerin tüm milleti temsil edecek konuma gelmeleri, içine girebilecekleri hoşgörüsüz ve otoriter tutumlar nedeniyle demokrasiye fayda yerine zarar getirir. Seçilme yaşının düşürülmesi temsiliyet açısından demokrasiye bir fayda sağlasa da kabul etmek gerekir ki millet adına karar alacak kişilerin öncelikle demokrasi konusunda tecrübelenmiş olmaları gerekmektedir. Bu bakımdan seçilme yaşının düşürülmesinden ziyade seçme yaşının düşürülmesi daha anlamlı olacaktır. On sekiz olan seçme yaşı aşağılara çekilmeden, hukuken çocuk sayılan bireylere sivil toplum kuruluşlarında temsil hakkı vermeden, onları ilgilendiren alanlarda politika yapım sürecine dahil etmeden seçilme yaşını düşürmek popülist uygulamalara zemin hazırlamaktan başka bir fayda sağlamayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akpınar, B. Turan, M. (2004). Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde İlköğretim Öğretmenlerinin Demokrasi ve Demokrasi Eğitime Bakış Açısı. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu Bildirileri*, 20-21 Mayıs 2004. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, 386-396.
- Anadolu Gençlik Derneği Lise Komisyonu Web Sayfası, <http://www.agd.org.tr/liseler-komisyonu>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi İç Tüzüğü, http://cocukmeclisi.ankara.bel.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=88.
- Apple, M. W. , Beane, J. A. (1995). *Democratic Schools*, Alexandria, VA: ASCD.
- Aslan, S. (2010). Sivil Toplum ve Demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 15(2), 357-374.
- Ateş, Toktamış. (1994). *Demokrasi*, Ankara: Ümit Yayıncılık: 2. Baskı.
- Aydoğan, İ. , Kukuk, F. (2003). Öğretmenler İle Öğretim Üyelerinin Demokratik Davranışlarının Analizi. *Eğitim Araştırmaları*, 23–32.
- Başbakanlık Çocuk Resmi Web Sayfası, <http://cocuk.basbakanlik.gov.tr/>
- Bayhan, V. (2002). Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj Ve Nepotizm. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 2002,26(1), 1-13.
- Beetham, D. Boyle, K. (1998). *Demokrasinin Temelleri 80 Soru ve Cevap*. Bıçak, V. (Çev.), Ankara: Liberte Yayınları.

- Biçer, B. (2007), *Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi ile Öğrencilerde Demokrasi Kültürü Kazanımlarının Ortaöğretim Öğretmenlerince Değerlendirilmesine Yönelik Bir Analiz (Kütahya Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya
- Bilge M. (2011). *Türkiye’de Demokrasi Kültürü: Siyaset ve Toplum*, 15(3).
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (20 Kasım 1989), <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/137-160.pdf>.
- Ceylan, D. (2003). *Okul Yöneticilerinin Öğretmenleri Etkileme Tutumları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas
- CHP Malatya Lise Komisyonu Web Sayfası, <https://www.facebook.com/ChpMalatyaLiseKomisyon>
- Çaha,Ö. (2004). *Açık Toplum*. Ankara: Liberte.
- Çankaya, D., Seçkin, O.(2004). Demokratik Değerlerin Benimsenmesi Açısından Öğretmen Ve Öğretmen Adaylarının Görüş Ve Tutumları. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, 20–21, Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, 461– 466
- Çavkaytar, S. (2013). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Türkçe Dersinde Demokratik Kültür Bilincini Geliştirmeye İlişkin Görüşleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(13), 607-631.
- Dağtaş, E. (2007). İnternet, Katılımcı Demokrasi Ve Yurttaşlık Hakları. *XII. Türkiye’de İnternet Konferansı* 8-10 Kasım 2007, Ankara, 254-266.
- Dahl, R.(2001). *Demokrasi Üstüne*. Kadioğlu, B. (Çev.). Ankara:Phoenix Yayınları
- Demirer Keskin, D. (2012), Eğitimde Piyasalaşma ve Öğretmen Emeginde Dönüşüm. *Çalışma ve Toplum*, 2012/1, 167-185.
- Dernekler Kanunu, K. N.5253 , K.T 04/11/2004, R.G. 23/11/2004, S.25649.
- Diyarbakır Çocuk Meclisi Yönergesi, http://www.yg21.com/index.php?option=com_content&view=article&id=295:cocuk-meclisi-yoenergesi&catid=70:birimlerimiz&Itemid=362
- Doğan, F. (2008). *Ankara İli İlköğretim Okulları Yönetici ve Öğretmenlerinin Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi’ne İlişkin Görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Doğan, İ. (2009). *Türkiye’de Çok Partili Dönemde Sivil Toplumun Gelişimi*. <http://www.akader.org/KHUKA/2007-eylul/1.pdf>.

- Doğanay, A., Sarı, M. (2004). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Temel Demokratik Değerlerin Kazandırılma Düzeyi ve Bu Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Açık ve Örtük Programın Etkilerinin Karşılaştırılması. *Eğitim Yönetimi*, 10 (39), 356 – 383.
- Elyıldırım, Ü.Y. , Yanıklar, C. (2004). Demokrasi Eğitimi ve Pratik Uygulamalar. *Çocuk Çocuk Dergisi*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Erdoğan, O.(2011). *Çocuk Hakları*. İstanbul: Acar Basım.
- Erdoğan, M. (2009). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 3. Baskı,
- Franklin, Bob. (1993). *Çocuk Hakları*. Alev, T. (Çev.). İstanbul: I. Baskı.
- Gök, F.(2004). Eğitim Hakkı: Türkiye Gerçeği. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004*, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Güldiken, N.(1996). *Toplumbilimsel Boyutuyla Siyasal Katılım*. Sivas, Dilek Ofset Matbaacılık.
- Güldiken N. Kaya. G. (2004). Türk Siyasal Katılımında Bir Parametre: 12 Eylül 1980. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(2) 2004,105-111.
- Gözütok, (2004). *Öğretmenliği Geliştiriyorum*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Habermas, J. (2004). *Kamusal Alan*. M. Özbek (Ed.). İstanbul: Hill Yayınları
- Habermas, J. (2005). “Öteki” Olmak, “Öteki”yle Yaşamak. İlknur, A. (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 3. Bası.
- Hemde, A. (2010). *İlköğretim Okulları 1. -5. Sınıflarda Karşılaşılan Disiplin Sorunları ve Çözüm Yöntemleri Konusunda Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Hodgkin, R., Newell, P. (1998). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı*, UNİCEF, <http://www.unicef.org.tr/tr/knowledge/detail/404/cocuk-haklarına-dair-sozlesme-uygulama-el-kitabi>.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi İç Tüzüğü, <http://ibbcocukmeclisi.ibb.gov.tr/>.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi Resmi Web Sayfası, <http://www.ibbcocukmeclisi.com/komisyon.aspx>
- İş Kanunu, K.N. 4857. K.T.22/5/2003. R. G. 10/6/2003, S.25134.
- İzmir Kent Konseyi Çocuk Meclisi Çalışma Yönergesi, Erişim Tarihi:05.05.2013, <http://www.izmirkentkonseyi.org.tr/UploadedFiles/Dokumanlar/CocukMeclisiCalismaYonergesi.doc>.

- Johnny, L. (2006). Reconceptualising childhood: Children's Rights and Youth Participation in Schools. *International Education Journal*, 7(1).
- Kaldırım, E. (2004). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kamu Denetçiliği Kurumu Resmi Web Sayfası, http://www.ombudsman.gov.tr/custom_page-346-hakkimizda.html
- Kamu Denetçiliği Kurumu, *2014 Yıllık Raporu*, Ankara.
- Karaçor, S.(2009).Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi, Yönetim ve Ekonomi. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F* , 16(2).
- Karpat, K (1992). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kepenekçi, Y. (2000). *İnsan Hakları Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Keyman, F. (t.y). Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum. <http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com.content&view=arti cle>.
- Kıncal, R.Y. , Işık, H. (2003). Demokratik Eğitim ve Demokratik Değerler. *Eğitim Araştırmaları*,(11), 54-58.
- Kışlalı, A.T. (2007). *Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 8. Baskı.
- Kongar, E. (1993). *Demokrasi ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 2. Basım.
- Liseli Genç Umut Topluluğu Web Sayfası, <http://www.gencumut.org/hakkimizda>
- Mamur Işıkçı, Y. (2013). *Sosyal Politika Açısından Türkiye'de Çocuk Hakları Sorunu: Alana İlişkin Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış doktora tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Mayo, Henry B. (1964). *Demokratik Teoriye Giriş*. Kongar, E. (Çev.), Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Meydan Larousse, 1987 İstanbul: Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd. Şti., 3.
- Mill, S. (2008). Temsili Hükümet Üstüne Düşüncelerden Seçme Parçalar. *Batıda Siyasi Düşünceler Tarihi Seçilmiş Yazılar Yakın Çağ*, Tunçay, M. (Der.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Akinhay,O ve D. Kömürcü,D. (Çev.), Ankara Bilim ve Sanat Yayınları.
- MEB İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, <http://abdigm.meb.gov.tr/belge/yonetmelikSosyal Etkinlikler.doc>
- Mesleki Eğitim Kanunu, K.T. 05/06/1986, R.G.19/06/1986.

- Mumcuoğlu, M. (1982). *Çağdaş Demokrasi Kuramlarında Katılma ve Türkiye’de Katılmanın Gelişimi*. AÜ Hukuk Fkl.
- Niray, N. (2009). *Siyasal Kültür Yazılar*. İstanbul: Derin Yayınları. 1. Baskı
- Papacharissi Z.(2002). The Virtual Sphere: The Internet As Public Sphere. *New Media & Society*, 4(1).
- Rousseau, J.J. (2004). *Toplum Sözleşmesi, Dinler*. İstanbul: Betik Yayınları, 1. Basım
- Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, K.N.6356, K.T.18.10.2012.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. T. Karamustafaoğlu,T. ve Turan, M. (Çev), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Şaylan, G.(1998). *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişmesi*. Ankara:TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi .
- Sarıbay, A.Y. (2007). Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum.. E. Kalaycıoğlu ve A.Y. Sarıbay (Ed.). *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme* içinde (ss.543-561). İstanbul: Alfa Aktüel
- Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper&Brothers.
- Soydaş, S., Güven, B. (2009). Öğrencilerin Hayat Bilgisi Dersinde Demokrasi Kavramı İle İlgili Oluşturdıkları Metaforların İncelenmesi. Kıncal, R.(Ed.), *International Symposium On Democracy and Democracy Education In Europe Proceedings*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,64-80.
- Şimşek, A. (2000), (Ed.). *Sınıfta Demokrasi*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Tanilli, S.(2007). *Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: Alkım Yayınları ,4. Baskı .
- Tanör, B. (1996). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri 1789–1980*. Alfa Yayınları: 3. Baskı.
- TBMM Çocuk Resmi web sayfası <http://www.tbmmcocuk.gov.tr/anasayfap3.html>
- Touraine, A. (1997). *Demokrasi Nedir?* Kunal, O. (Çev). İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Toper, T. (2007), *İlköğretim İkinci Kademedeki Demokrasi Eğitimi: İkinci Kademe Öğretmenlerinin Demokratik Tutum ve Davranışları Sergileme Düzeyleri*, ((Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TUİK, (2013). Haber Bülteni, Sayı 13659, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>.

- Türkoğlu, A. (1996). *99 Soruda Eğitim Bilimine Giriş*. İzmir: Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Umumi Hıfızsızsıha K.N.1593. K.T. 24/4/1930, R.G 6/5/1930, S.1489.
- Uslu, M. (2003). *İlköğretim İkinci Kademedeki Demokrasi Eğitimi: Öğretmen ve Öğrencilerin Demokratik Davranışları Sergileme Düzeyleri (Sakarya İli Örneği)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Ural, Şafak, (t.y.). Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/743/9508.pdf>
- Uygun, O. (1996). *Türkiye’de Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: TODAİE İnsan Hakları ve Araştırma ve Derleme Merkezi.
- Yağan, S. (2010). *Bağımsız Anaokullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ve Okul Müdürlerinin Demokrasi ve Demokrasi Eğitimine İlişkin Görüşleri: Eskişehir İl Örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Yalçın, G. (2007). *Ortaöğretim Öğretmenlerinin Sınıf yönetiminde Gösterdikleri Davranışların Demokratikliğine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Yavaşgel, E.(t.y.). Demokratik Toplumlarda Seçim ve Temsil. <http://www.siyasaliletisim.org/index.php/dr-bahadrkaleaas/doc-dr-emine-yavagel/442-demokratk-toplumlarda-secm-ve-temsl.html>.
- Yeğen, M., Keyman, F., Çalışkan, M. A., Tol, U.U. (2010). *Türkiye’de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü*. Yaşama Dair Vakfı.
- Yılmaz K., Yıldırım G. (2009). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin Uygulanmasına İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* , 29, 187-207
- Yılmaz, A. (2000). *Modern Demokrasi- Gelişimi ve Sorunları*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Yoğurtcu, A. (2010), *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Demokrasiye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan
- Zencirci, İsmail. (2003). *İlköğretim Okullarında Yönetimin Demokratiklik Düzeyinin Katılım, Özgürlük ve Özerklik Boyutları Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Demokratik Kültür Ve Milletvekili Seçilme Yeterliliği:
Türkiye On Sekiz Yaşındaki Milletvekillerine Hazır Mı? (s.523 - 553)